

Received: 15 September 2022

Revised: 9 December 2022

Accepted: 13 April 2023

PARTICIPATORY MANAGEMENT GUIDELINES FOR SUSTAINABLE WASTE MANAGEMENT IN COMMUNITIES AROUND AMATA NAKORN INDUSTRIAL ESTATE

Worawut TANGPRADIT¹, Supawat SUKHAPARAMATE¹, Thitima HOLUMYONG¹ and Viwat KROMADIT¹

¹ Rajamangala University of Technology Rattanakosin, Thailand; worawut.ta641@gmail.com (W. T.); supawat.suk@rmutr.ac.th (S. S.); thitima.hol@rmutr.ac.th (T. H.); viwat@amata.com (V. K.)

Handling Editor:

Associate Professor Dr.Sukanya BURANADECHACHAI Bangkok Thonburi University, Thailand

(This article belongs to the Theme 1: Humanities & Social Sciences for Sustainable Development)

Reviewers:

1) Professor Dr.Paithoon BHOTHISAWANG	Burapha University, Thailand
2) Assistant Professor Dr.Sueb Wong KALAWONG	Phranakhon Rajabhat University, Thailand
3) General Dr.Direk DEEPRASERT	Royal Thai Army, Thailand

Abstract

The study was conducted on the sustainable waste management participatory approach of community surrounding the Amata Nakorn Industrial Estate. This approach is used as a guideline to improve waste management by developing plans or projects to raise awareness, consciousness, and community participation in sustainable waste management. The objective is to reduce health and environmental impacts resulting from waste accumulation. The knowledge gained from this research can be used to efficiently manage waste in different contexts, including policy-making and implementation of waste management in related public and private organizations. The information can also be used to promote community participation in household waste management policies. The community participation model in sustainable waste management in Amata Nakorn can be used as a prototype for developing other communities in other industrial estates.

Keywords: Waste Management Guidelines, Participation, Amata Nakorn Industrial Estate

Citation Information: Tangpradit, W., Sukhaparamate, S., Holumyong, T., & Kromadit, V. (2023). Participatory Management Guidelines for Sustainable Waste Management in Communities Around Amata Nakorn Industrial Estate. *Journal of Interdisciplinary Research: Graduate Studies*, 12(1), 19-33. <https://doi.org/10.14456/jirgs.2023>.

แนวทางการจัดการแบบมีส่วนร่วมในการจัดการขยะอย่างยั่งยืน ของชุมชนรอบนิคมอุตสาหกรรมอมตะนคร

วรุณี ตั้งประดิษฐ์¹, ศุภวัฒน์ สุขะประเมษฐ¹, จิตติมา โห้ล้ายอง¹ และ วิวัฒน์ กรมดิษฐ์¹

1 มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์; worawut.ta641@gmail.com (วรุณี);

supawat.suk@rmutr.ac.th (ศุภวัฒน์); thitima.hol@rmutr.ac.th (จิตติมา); viwat@amata.com (วิวัฒน์)

บรรณาธิการผู้รับผิดชอบบทความ:

รองศาสตราจารย์ ดร.สุกัญญา นูรณ์เดชาชัย

มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี

(บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของหัวเรื่องที่ 1: มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน)

ผู้ทรงคุณวุฒิผู้พิจารณาบทความ:

1) ศาสตราจารย์ ดร.ไพฑูรย์ โพธิ์สว่าง

มหาวิทยาลัยบูรพา

2) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สีบวงศ์ กาววงศ์

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

3) พลเอก ดร.ติเรก ติประเสริฐ

กองทัพบก

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่องแนวทางการจัดการแบบมีส่วนร่วมในการจัดการขยะอย่างยั่งยืนของชุมชนรอบนิคมอุตสาหกรรมอมตะนครเป็นระดับพื้นที่ใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงพัฒนางานด้านการบริหารจัดการขยะ โดยการพัฒนาแผนงานหรือโครงการสร้างกิจกรรมให้ชุมชนให้เกิดความรู้การปลูกจิตสำนึกการสร้างความตระหนักและให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการขยะอย่างยั่งยืน เพื่อลดผลกระทบทางสุขภาพและสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากการตกค้างของขยะ ซึ่งสามารถนำองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้ ไปพิจารณาปรับใช้ในการบริหารจัดการขยะตามบริบทได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถนำแนวทางการมีส่วนร่วมจัดการขยะมูลฝอยรอบนิคมอุตสาหกรรมอมตะนคร มาใช้เป็นระดับนโยบาย ในหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งหน่วยงานราชการ หน่วยงานเอกชน สามารถนำข้อมูลเพื่อเป็นแนวทางในการนำไปสู่การผลักดันนโยบายเกี่ยวกับการจัดการขยะในครัวเรือน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างเหมาะสมกับบริบทชุมชนอย่างยั่งยืนและเป็นต้นแบบในการพัฒนาชุมชนรอบนิคมอุตสาหกรรมต่าง ๆ ต่อไป

คำสำคัญ: แนวทางการจัดการขยะ, การมีส่วนร่วม, นิคมอุตสาหกรรมอมตะนคร

ข้อมูลการอ้างอิง: วรุณี ตั้งประดิษฐ์, ศุภวัฒน์ สุขะประเมษฐ, จิตติมา โห้ล้ายอง และ วิวัฒน์ กรมดิษฐ์. (2566). แนวทางการจัดการแบบมีส่วนร่วมในการจัดการขยะอย่างยั่งยืนของชุมชนรอบนิคมอุตสาหกรรมอมตะนคร. *วารสารสหวิทยาการวิจัย: ฉบับบัณฑิตศึกษา*, 12(1), 19-33. <https://doi.org/10.14456/jirgs.2023.2>

ปีที่ 12 ฉบับที่ 1 (มกราคม - มิถุนายน 2566)

บทนำ

ปัจจุบันมีประชากรทั่วโลกที่อาศัยอยู่ในชุมชนเมืองกว่า 2,000 ล้านคน โดยในชุมชนเมืองมีอัตราการผลิตขยะมูลฝอยโดยเฉลี่ย 1.2 กิโลกรัมต่อคนต่อวัน ซึ่งในกลุ่มประเทศที่มีรายได้สูงมีปริมาณขยะคิดเป็น 1 ใน 3 ของโลก แม้มีประชากรเพียง 16% ของประชากรโลกก็ตาม ในขณะที่ปริมาณขยะ 1 ใน 4 มาจากเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และแถบแปซิฟิก นอกจากนี้ 90% ของกลุ่มประเทศที่มีรายได้ต่ำ มักทิ้งขยะโดยไม่มีการจัดการที่ดีพอและไม่มีความรู้เรื่องการจัดการขยะมูลฝอย ทำให้ประสบปัญหาปริมาณขยะล้นโลก การเพิ่มขึ้นของประชากรและการขยายตัวของชุมชนเมืองส่งผลให้ปริมาณขยะทั่วโลกมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเป็น 3,400 ล้านตัน หากไม่มีการจัดการอย่างเร่งด่วนปริมาณขยะทั่วโลกจะเพิ่มขึ้นอีก 70% ของการเกิดขยะในปัจจุบันภายในปี พ.ศ.2593 (Hoorweg & Bhada-Tata, 2012) ในประเทศกำลังพัฒนามีปริมาณขยะเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ก้าวแรกของการจัดการขยะเริ่มจากการจัดการขยะประเภทพลาสติกและกระดาษ โดยนำหลักการ 3Rs มาใช้เพื่อการจัดการขยะมูลฝอยอย่างยั่งยืน ประกอบด้วย Reuse, Reduce และ Recycle ในทวีปเอเชียมีการจัดการขยะเริ่มจากการลดการเกิดขยะมูลฝอย และการกำจัดขยะเป็นทางเลือกสุดท้าย มีการนำแนวคิด 5 Rs มาใช้ในการจัดการขยะมูลฝอย ได้แก่ Reuse, Reduce, Recycle, Repair และ Reject ซึ่งประเทศญี่ปุ่นได้ริเริ่มนำแนวคิดการลดปริมาณขยะมูลฝอยที่ต้นทางมาใช้ นอกจากช่วยลดการเกิดขยะมูลฝอยแล้ว ยังช่วยลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือน และเป็นการสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน (United Nations Environment Programme, 2017)

“ขยะ” เป็นปัญหาสำคัญของชุมชน โดยเฉพาะชุมชนขนาดใหญ่ที่มีประชากรจำนวนมาก ซึ่งนับวันจะมีความรุนแรงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ส่งผลกระทบโดยตรงต่อสังคมและระบบนิเวศ โดยเฉพาะในปัจจุบันมีการขยายตัวทางเศรษฐกิจแบบก้าวกระโดดประกอบกับค่านิยมการบริโภคส่งผลให้มีการผลิตสินค้าและบรรจุภัณฑ์ในรูปแบบต่างๆ กัน เพื่อดึงดูดและตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคมากขึ้น โดยบรรจุภัณฑ์ส่วนใหญ่มีกระบวนการผลิตที่ซับซ้อนใช้วัสดุที่สลายตัวตามธรรมชาติช้าและยากแก่การกำจัด (อรรคธา ธรรมารักุล, 2558) เช่น บรรจุภัณฑ์ที่ผลิตเม็ดพลาสติกที่เป็นผลผลิตจากวัสดุปิโตรเคมี จากการเพิ่มขึ้นของปริมาณขยะมูลฝอยทั่วประเทศ ปี 2561 ประมาณ 27.82 ล้านตันต่อปี หรือประมาณ 76,200 ตันต่อวัน โดยอัตราการผลิตขยะต่อคน 1.17 กก.ต่อวัน ซึ่งจะถูกส่งไปกำจัดอย่างถูกต้องเพียง 10.88 ล้านตัน ส่วนที่เหลือนำไปกำจัดไม่ถูกต้อง 7.36 ล้านตัน ขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นเป็นขยะพลาสติกประมาณ 2 ล้านตัน และมีขยะที่นำกลับมาใช้ใหม่ 8.51 ล้านตัน ในบางพื้นที่ที่มีการจัดการขยะไม่เหมาะสมจนกลายเป็นปัญหามลภาวะเป็นแหล่งเพาะพันธุ์เชื้อโรคและแพร่สารพิษที่ก่อให้เกิดปัญหาสุขภาพแก่ประชาชน รวมถึงลดประสิทธิภาพการระบายน้ำซึ่งเป็นอีกสาเหตุของน้ำท่วมจากปัญหาขยะมูลฝอยของประเทศ รัฐบาลได้เล็งเห็นความสำคัญของปัญหาการจัดการขยะมูลฝอย จึงได้กำหนดให้การแก้ไขปัญหาขยะมูลฝอยเป็นวาระแห่งชาติ โดยให้ความสำคัญกับการแก้ไขปัญหาที่เป็นอยู่อย่างยั่งยืน เพื่อขับเคลื่อนการดำเนินการแก้ไขปัญหาขยะมูลฝอยของประเทศ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จึงได้บูรณาการแผนบริหารจัดการขยะมูลฝอยของจังหวัดทั้ง 77 จังหวัด (รวมกรุงเทพมหานคร) และจัดทำเป็นแผนแม่บทการบริหารจัดการขยะมูลฝอยของประเทศ (พ.ศ.2559-2564) ซึ่งเป็นกรอบและทิศทางการดำเนินการแก้ไขปัญหาการจัดการขยะมูลฝอยและของเสียอันตรายของประเทศ ได้กำหนดแนวทางการปฏิบัติ 5 ด้าน ได้แก่ 1) การลดปริมาณขยะมูลฝอยและของเสียอันตราย 2) เพิ่มศักยภาพการกำจัดเก็บและขนส่งขยะมูลฝอยและของเสียอันตราย 3) เพิ่มศักยภาพการกำจัดและการใช้ประโยชน์ขยะมูลฝอยและของเสียอันตราย 4) พัฒนาและปรับปรุงกฎหมาย ระเบียบ หลักเกณฑ์ในการจัดการขยะมูลฝอยและของเสียอันตราย และ 5) สนับสนุนการบริหารจัดการขยะมูลฝอยและของเสียอันตราย เพื่อขับเคลื่อนการจัดการขยะที่ต้นทาง โดยกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม จึงจัดทำโครงการชุมชนปลอดขยะ (Zero Waste to Landfill) ขึ้น เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดความร่วมมือและการมีส่วนร่วมของประชาชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการดำเนินงานด้านการจัดการขยะมูลฝอยแบบครบวงจร โดยนำแนวคิด “Zero Waste to Landfill” หรือ “การจัดการขยะเหลือศูนย์” ตามหลัก 3Rs คือ Reduce หรือ การลดปริมาณขยะ Reuse หรือ การใช้ซ้ำ และ Recycle หรือการนำกลับมาใช้ใหม่ ส่งเสริมให้ชุมชนมีการจัดการขยะจากต้นทาง

ปีที่ 12 ฉบับที่ 1 (มกราคม - มิถุนายน 2566)

แหล่งกำเนิดขยะการจัดการกลางทางโดยผ่านระบบการบริหารจัดการขยะมูลฝอยขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและการจัดการปลายทาง คือ การกำจัดที่ถูกต้องตามหลักวิชาการ

ขยะมูลฝอยจึงนับว่าเป็นปัญหาสำคัญของหลาย ๆ ประเทศ เนื่องจากมีปริมาณเพิ่มขึ้นทุกปี และมีแนวโน้มทวีความรุนแรงมากขึ้นเรื่อย ๆ โดยมีสาเหตุจากทุกประเทศมุ่งเน้นที่จะพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม รวมถึงการพัฒนาทางด้านเทคโนโลยีและแนวโน้มการบริโภคของประชากรเพิ่มขึ้น (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2562) สำหรับประเทศไทยเป็นหนึ่งในประเทศภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และแปซิฟิกและจัดอยู่ในกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา มีการเจริญเติบโตจากชุมชนชนบทเป็นชุมชนเมืองมากขึ้น ทำให้มีปริมาณขยะมูลฝอยเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว จากสถานการณ์ขยะมูลฝอยของไทยในปี พ.ศ.2563 พบว่า มีปริมาณขยะมูลฝอย จำนวน 27.04 ล้านตัน ได้รับการเก็บขนไปกำจัดอย่างถูกวิธี จำนวน 7.46 ล้านตัน คิดเป็น 27% สามารถนำกลับมาใช้ใหม่ 5.15 ล้านตัน คิดเป็น 19% และที่เหลือเป็นการกำจัดที่ไม่ถูกต้องตามหลักวิชาการ 14.2% ล้านตัน คิดเป็น 54% (กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, 2564) ต่อมาในปี พ.ศ.2561 มีปริมาณขยะมูลฝอยเกิดขึ้นถึง 27.93 ล้านตัน เมื่อเปรียบเทียบกับปี พ.ศ.2562 พบว่า เพิ่มขึ้น 2% อันเป็นผลมาจากการขยายตัวของชุมชนเมือง การเพิ่มขึ้นของประชากรและมีการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตจากสังคมเกษตรกรรมไปสู่สังคมเมืองตลอดจนการส่งเสริมการท่องเที่ยวของไทย ส่งผลให้ปริมาณขยะมูลฝอยในพื้นที่ท่องเที่ยวหรือพื้นที่รองรับนักท่องเที่ยวมีปริมาณขยะมูลฝอยเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง (กรมควบคุมมลพิษ, 2563) อีกทั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหลายแห่งมีวิธีการกำจัดขยะมูลฝอยที่ไม่ถูกต้อง เช่น การเทกองกลางแจ้ง (Open Dump) การเผากลางแจ้ง (Open Burning) เป็นต้น ประเทศไทยประสบปัญหาปริมาณขยะมูลฝอยตกค้างเพิ่มขึ้นในพื้นที่ต่างๆ โดยเฉพาะในชุมชนในปี 2564 ประเทศไทยมีขยะมูลฝอยตกค้างกว่า 30.49 ล้านตันและได้จัดกลุ่มจังหวัดที่มีปริมาณขยะมูลฝอยตกค้างเป็น 6 กลุ่ม ตามปริมาณขยะมูลฝอยที่ตกค้างรอรับการกำจัด โดยจังหวัดชลบุรี จัดอยู่ในกลุ่มจังหวัดลำดับที่ 3 ที่มีปริมาณขยะมูลฝอยตกค้างระหว่าง 100,001 ถึง 500,000 ตัน (กรมควบคุมมลพิษ, 2564)

จากสถานการณ์ดังกล่าว ทำให้ทราบว่า การจัดการกับปัญหาขยะคงไม่สามารถผลักให้เป็นภาระของบุคคลใดบุคคลหนึ่งหรือหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง หากแต่ทุกคนต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการลดคัดแยกและใช้ประโยชน์จากขยะมูลฝอย โดยเริ่มจากตนเอง ครอบครัว หมู่บ้านหรือชุมชน สถานประกอบการต่างๆ เช่น ร้านอาหาร โรงแรม ห้างสรรพสินค้า ร้านสะดวกซื้อ รวมทั้งองค์กรต่างๆ เช่น โรงเรียน สถานราชการ อาคาร และสำนักงาน สามารถช่วยแก้ไขปัญหามูลฝอยได้และยังช่วยให้ประหยัดงบประมาณและทรัพยากรธรรมชาติอีกด้วย ดังนั้น การคัดแยกขยะและของเสียอันตรายที่เหลือใช้จากชุมชน เพื่อนำกลับมาใช้ประโยชน์และการติดตามข้อมูลสถานการณ์ขยะ ช่วยให้สามารถวางแผนจัดการขยะได้อย่างถูกต้องมีประสิทธิภาพและเป็นระบบโดยเฉพาะขยะบรรจุภัณฑ์ที่ยากต่อการกำจัด เช่น ถุงพลาสติกและโฟม ที่มีเพิ่มขึ้นตลอดในขณะที่หน่วยงานของรัฐที่รับผิดชอบยังไม่สามารถดำเนินการจัดเก็บและกำจัดได้หมดในแต่ละวัน จึงเกิดปัญหาขยะตกค้าง รวมทั้งวิธีการกำจัดยังดำเนินการไม่ถูกหลักสุขาภิบาล เช่น การเทกองกับพื้น การเผาในที่โล่ง เหล่านี้ ก่อให้เกิดมลภาวะต่อสิ่งแวดล้อม เช่น กลิ่นคาว การปนเปื้อนของแหล่งน้ำผิวดินและแหล่งน้ำใต้ดิน การแพร่กระจายของแมลงต่างๆ และสัตว์นำเชื้อโรคที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพอนามัยสร้างความเดือดร้อน รำคาญและเป็นทั้งรังเกียจของประชาชนทั่วไป (ภาสิต ศิริเทศ และ ณพวิทย์ ธรรมสีหา, 2562) ดังนั้น การจัดการขยะชุมชนชนบทให้ถูกวิธีช่วยบรรเทาปัญหาดังกล่าวได้ระดับหนึ่ง โดยอาศัยการมีส่วนร่วมจากทุกชุมชนช่วยดำเนินการจัดการขยะได้อย่างถูกต้อง ทำให้ปัญหาในการจัดการขยะเกิดผลเป็นรูปธรรมเกิดการแก้ไขปัญหาย่างยั่งยืนและเกิดเป็นผลประโยชน์ต่อชุมชนอีกหนทางหนึ่งด้วย

เนื่องจากปัจจุบันนิคมอุตสาหกรรมอมตะนคร จ.ชลบุรี มีการเจริญเติบโตและขยายตัวขึ้นอย่างรวดเร็วเนื่องจากที่เป็นที่หนึ่งของบริษัท ตั้งอยู่บนทำเลที่ดี ห่างจากกรุงเทพมหานครเป็นระยะทาง 57 กม. (35 ไมล์) ระหว่างทางพิเศษยกระดับบางนา-ตราด และมอเตอร์เวย์ กรุงเทพชลบุรี โรงงานที่ตั้งอยู่ในนิคมอุตสาหกรรมนี้ สามารถเข้าถึงกรุงเทพมหานครและบริเวณชายฝั่งด้านตะวันออกได้โดยง่ายและได้ประโยชน์ จากการที่อยู่ใจกลางย่านอุตสาหกรรม ชายฝั่งด้านตะวันออกและโครงสร้างพื้นฐานที่สนับสนุนการนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย (กนอ.) เป็นรัฐวิสาหกิจที่จัดตั้งขึ้น

ปีที่ 12 ฉบับที่ 1 (มกราคม - มิถุนายน 2566)

เพื่อเป็นกลไกขับเคลื่อนการพัฒนาภาคอุตสาหกรรมของประเทศให้เติบโต อีกทั้งบรรเทาความแออัดของกรุงเทพมหานคร เกิดการกระจายกิจกรรมทางเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมไปสู่ภูมิภาคด้วยโครงสร้างทางกายภาพเอื้ออำนวยความสะดวกขนส่งเชื่อมต่ออย่างสะดวกและนโยบายส่งเสริมการค้าการลงทุนภาคอุตสาหกรรมของรัฐบาล ทำให้การพัฒนาอุตสาหกรรมพื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคตะวันออกเฉียงใต้ขยายตัวได้อย่างรวดเร็ว โดยมีนักลงทุนเป็นชาวต่างชาติเข้ามาทำการลงทุน เช่น จีน ญี่ปุ่น ไต้หวัน อเมริกาและอื่นๆ อีกมากมาย ซึ่งอมตะนครมีพื้นที่จำนวน 18,873 ไร่ โดยตั้งอยู่ใน ต.ดอนหัวฬ่อ อ.เมืองและ ต.บ้านเก่า อ.พานทอง จ.ชลบุรี ส่วนมากธุรกิจหลักของบริษัทต่างๆ จำเป็นพวกรถยนต์ อิเล็กทรอนิกส์ สินค้าผู้บริโภค โดยมีแรงงานเป็นของคนไทยเป็นพนักงานของบริษัทนั้นๆ (บริษัท อมตะ คอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน), 2563) ตำบลบ้านเก่า ตั้งอยู่ในตำบลบ้านเก่าเป็นสถานที่รู้จักกันมาแต่เดิมว่า ตำบลบ้านมอญ อำเภอท่าตะกูต ซึ่งในตำบลนี้มีเชื้อสายของชาวมอญและตำบลเรียกตามผู้ที่อยู่อาศัย คือ ตำบลบ้านมอญ ต่อมาสมัยจอมพล ป.พิบูลย์สงคราม ประมาณปี พ.ศ.2484 ได้เปลี่ยนชื่อให้ใหม่เป็นตำบลบ้านเก่า และใช้สัญลักษณ์การจับมือเชื่อมความสัมพันธ์และภาพการนิคมอุตสาหกรรมอยู่ด้านหลังขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเก่าอยู่ในวงกลมล้อมรอบเนื่องจากองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเก่าตั้งอยู่ในเขตนิคมอุตสาหกรรม องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านเก่า อยู่ห่างจากอำเภอพานทอง ไกลสุด 12 กม. ใกล้สุด 4 กม. ห่างจากศาลากลางจังหวัดชลบุรีใกล้สุด 11 กม. ใกล้สุด 18 กม. มีเนื้อที่ประมาณ 11.876 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 7,756 ไร่ สภาพทั่วไปเป็นที่ลุ่มมีคลองพานทองผ่านตำบลบ้านเก่าและเป็นคลองที่สำคัญที่สุดในการประกอบอาชีพ ซึ่งสามารถรับน้ำจากอำเภอพนสนิมและไหลลงสู่แม่น้ำบางปะกง สำหรับอมตะมุ่งเน้นที่บริหารจัดการขยะมูลฝอยและขยะอุตสาหกรรมเพื่อเป้าหมาย Zero Waste to Landfill สร้างความเชื่อมั่นให้กับสังคมและลดผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม นิคมอุตสาหกรรมของอมตะในประเทศไทยเป็นที่ตั้งของโรงงานอุตสาหกรรมกว่า 1,000 โรงงานที่ดำเนินกิจการในปัจจุบันมีพนักงานทำงานในโรงงานกว่า 300,000 คน สร้างขยะมูลฝอยและขยะอุตสาหกรรมจำนวนมหาศาลในแต่ละปี หากการจัดการขยะมูลฝอยและขยะอุตสาหกรรมของโรงงานในนิคมอุตสาหกรรมไม่ปฏิบัติตามกฎหมายแล้ว ย่อมส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและต่อชุมชนโดยรอบทั้งในระยะสั้นและระยะยาวและอาจมีผลกระทบต่อ การขออนุญาตเพื่อการขยายกิจการของบริษัทฯ ในอนาคตได้อีกด้วย การกำจัดของเสียจากกระบวนการผลิตอย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงการจัดการขยะมูลฝอยจากสำนักงานและพนักงาน จึงเป็นเรื่องสำคัญที่บริษัทฯ และผู้มีส่วนได้เสียให้ความสนใจมาโดยตลอด บริษัทฯ ตระหนักดีถึงความรับผิดชอบในการบริหารจัดการขยะในฐานะที่เป็นผู้พัฒนา นิคมอุตสาหกรรม บริษัทฯ จึงได้กำหนดนโยบายลดผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมที่อาจเกิดจากกิจการภายในนิคมอุตสาหกรรมให้น้อยที่สุด โดยให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการขยะอย่างถูกต้องตามกฎหมาย มาตรฐานสิ่งแวดล้อมและหลักวิชาการ รวมถึงส่งเสริมโรงงานในนิคมอุตสาหกรรมให้มีการรีไซเคิลและการนำกลับไปใช้ใหม่และนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ให้เกิดประโยชน์ เพื่อลดการเกิดขยะมูลฝอยและขยะอุตสาหกรรมจากการพัฒนา นิคมอุตสาหกรรมอมตะนครในพื้นที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและการรวมกลุ่มของชุมชนรอบนิคมอุตสาหกรรมในพื้นที่ที่ส่งผลกระทบต่อคนในชุมชนในหลายด้าน สำหรับการบริหารจัดการขยะมูลฝอยของชุมชนรอบนิคมอุตสาหกรรมอมตะนคร ได้ดำเนินการรวบรวมขยะมูลฝอย 3 วิธีคือ (1) วิธีเก็บรวบรวมจากถังรองรับขยะมูลฝอย ที่เทศบาลได้วางบริการไว้สองฝั่งของถนน ซึ่งประชาชนในบริเวณใกล้เคียงจะนำขยะมูลฝอยมาใส่ในถังที่จัดเตรียมให้ดังกล่าว วิธีนี้เรียกว่า “Curb Side Collection” ส่วนใหญ่วางไว้บริเวณถนนหลักของชุมชน หรือบริเวณสถานที่ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว (2) วิธีเก็บรวบรวมขยะมูลฝอย โดยพนักงานเก็บขยะจะเข้าไปยกหรือถ่ายขยะมูลฝอยจากบ้านเรือนไปเองที่ละหลัง ส่วนใหญ่ใช้วิธีดังกล่าวบริการเก็บขยะในหมู่บ้านจัดสรร อาคารพาณิชย์หรือตึกแถว ซึ่งประชาชนจัดวางถังของตนเองไว้หน้าบ้าน วิธีนี้เรียกว่า “Back-Yard Collection” และ (3) เป็นการเก็บรวบรวมขยะมูลฝอยที่ใช้รถเก็บขยะมูลฝอยทั่วไปจอดบริเวณจุดรวมขยะมูลฝอย กรณีเป็นกองขยะมูลฝอยจะใช้เจ้าหน้าที่เก็บรวบรวม วิธีนี้เรียกว่า “Station Collection” แหล่งกำเนิดที่เก็บด้วยวิธีนี้คือ ห้องพักขยะมูลฝอยทั่วไปของโรงพยาบาลและโรงแรม และบริเวณตลาดสด ด้านการคัดแยกขยะมูลฝอยมีโรงคัดแยกขยะ มีการนำไปใช้ประโยชน์เพียงบางส่วน ด้านการกำจัดขยะมูลฝอยใช้วิธีกำจัดขยะมูลฝอยด้วยวิธีฝังกลบจางหมาเอกชนดำเนินการ นอกจากปัญหาขยะตกค้างแล้ว ปัญหาการจัดการ

ปีที่ 12 ฉบับที่ 1 (มกราคม - มิถุนายน 2566)

ขยะมูลฝอยของชุมชนรอบนิคมอุตสาหกรรมมอตะนคร ที่พบคือ ถึงขยะไม่เพียงพอ มีขยะตกค้างส่งกลิ่นเหม็นการทิ้งขยะไม่ลงถัง ไม่การคัดแยกขยะก่อนทิ้ง ประชาชนในพื้นที่ไม่ต้องการให้วางถังขยะไว้หน้าบ้านถึงขยะแบบแยกประเภทที่วางในแต่ละจุดภายในชุมชนมีไม่ทั่วถึง และประชาชนทิ้งขยะจำพวกหน้ากากอนามัยใช้แล้วไม่เหมาะสมคือทิ้งรวมกับขยะทั่วไป จากแนวโน้มของประชากรที่เพิ่มขึ้น ความเจริญของเมือง การเติบโตของภาคธุรกิจ การท่องเที่ยว และการบริโภคที่มากขึ้น ทำให้อัตราการเกิดขยะมูลฝอยเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ประสบบัญหาขยะมูลฝอยตกค้าง ซึ่งหากไม่มีการบริหารจัดการอย่างเหมาะสม จะส่งผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมและสุขภาพอนามัยของมนุษย์ทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมในชุมชน ได้แก่ น้ำชะขยะปนเปื้อนในดิน และการปนเปื้อนของสารเคมีสู่ดินมลพิษทางอากาศจากไอระเหย ฝุ่นละอองและกลิ่นเหม็น เกิดมลพิษทางน้ำจากน้ำชะขยะและสารปนเปื้อน ผลกระทบต่อสิ่งมีชีวิตทั้งบนบกและในน้ำ ก่อให้เกิดศัตรูพืชที่เป็นพาหะนำโรคและยังส่งผลเสียต่อเศรษฐกิจในภาพรวม ทำให้สภาวะอากาศเกิดการเปลี่ยนแปลง สิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมและส่งผลกระทบต่อสุขภาพของมนุษย์ทำให้เกิดโรคหรือการเจ็บป่วยจากการสัมผัสขยะ เช่น โรคระบบทางเดินอาหาร โรคจากการติดเชื้อโรคโรคมะเร็ง ภูมิแพ้ ปวดศีรษะและผลกระทบต่อระบบต่างๆ ภายในร่างกาย ได้แก่ เป็นไข้ เจ็บคอ อากาศแสบจุก ปวดหัว ปวดเมื่อย ตามร่างกาย โรคผิวหนัง โรคมะเร็ง โรคหัวใจ โรคทางสมอง หายใจลำบาก วิงเวียนศีรษะจากการสูดดมกลิ่นเหม็นของขยะและส่งผลกระทบต่อสภาวะอารมณ์ เป็นต้น (World Health Organization, 2015) ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาเรื่องแนวทางการจัดการแบบมีส่วนร่วมในการจัดการขยะอย่างยั่งยืนของชุมชนรอบนิคมอุตสาหกรรมมอตะนครที่จะศึกษาถึงความเห็นของประชาชนเกี่ยวกับผลกระทบจากนิคมอุตสาหกรรมมอตะนครที่ส่งผลกระทบต่อชุมชนในด้านการจัดการขยะ สิ่งแวดล้อม ด้านเศรษฐกิจและด้านสังคมว่าส่งผลกระทบต่ออย่างไรบ้าง มีการเปลี่ยนแปลงไปในด้านใดและจะมีแนวทางในการจัดการแก้ไขปัญหาที่พบให้เหมาะสมได้อย่างไร เพื่อสามารถนำไปใช้ในการวางแผนพัฒนาชุมชนเป็นการเตรียมความพร้อมร่วมกันป้องกันและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น โดยคงความเจริญรุ่งเรืองของนิคมอุตสาหกรรมมอตะนครควบคู่กับชุมชนอย่างยั่งยืนและเพื่อสามารถจะนำมาสู่แนวทางในการพัฒนาพื้นที่ชุมชนโดยรอบได้ต่อไปในอนาคต

การพัฒนาที่ยั่งยืน

การพัฒนาที่ยั่งยืน หมายถึง การปรับปรุงคุณภาพชีวิตมนุษย์ภายใต้ศักยภาพของระบบนิเวศน์วิทย์ของโลก การพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นการพัฒนาที่บูรณาให้เกิดองค์รวม คือ องค์ประกอบทั้งหลายที่เกี่ยวข้องจะมาประสานกันครบองค์ และมีลักษณะอีกอย่างหนึ่งคือ มีดุลยภาพ คือ ธรรมชาติแวดล้อมกับเศรษฐกิจจะต้องบูรณาการเข้าด้วยกัน จะทำให้เกิดสภาพที่เรียกว่าเป็นภาวะยั่งยืนทั้งในทางเศรษฐกิจและในทางสภาพแวดล้อม การคุ้มครองสภาพแวดล้อมควบคู่ไปกับการพัฒนาเศรษฐกิจ โดยใช้มนุษย์เป็นแกนกลางการพัฒนาเพื่อสร้างให้เกิดความสมดุล ระหว่างคนธรรมชาติ และสรรพสิ่ง เพื่อให้อยู่ร่วมกันด้วยความเกื้อกูลกัน ไม่ทำลายล้างกันทุกสิ่งในโลกก็จะอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ส่งผลต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างแท้จริง

จุดมุ่งหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน คือ การพัฒนาที่ทำให้เกิดดุลยภาพของเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม เพื่อการอยู่ดีมีสุขของประชาชนชนตลอดไป

- 1) ด้านเศรษฐกิจ ที่ทำให้เกิดดุลยภาพของการพัฒนา คือ เศรษฐกิจที่มีรากฐานมั่นคง มีขีดความสามารถในการแข่งขัน และสามารถพึ่งตนเองได้ โดยมีเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็นแนวคิดหลัก
- 2) สังคม วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งเป็นระเบียบวิถีชีวิตของสังคม ที่ให้มนุษย์ปรับตัวและดำรง ชีวิตอยู่กับสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่นได้โดยไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม และให้รวมถึงศาสนธรรม ซึ่งเป็นระเบียบจิตใจของคนในสังคมที่ทำให้สังคมอยู่ได้โดยสงบสุข
- 3) ทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่รอบตัวมนุษย์ ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต เกี่ยวโยงสัมพันธ์กันเป็นระบบนิเวศน์ ที่สามารถให้คุ้มและให้โทษต่อมนุษย์ได้ ขึ้นกับความสมดุล หรือไม่สมดุลของระบบนิเวศ

ปีที่ 12 ฉบับที่ 1 (มกราคม - มิถุนายน 2566)

4) สิ่งแวดล้อม หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่รอบตัวมนุษย์ ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิตเกี่ยวโยงสัมพันธ์กันเป็นระบบนิเวศที่สามารถให้คุณและให้โทษต่อมนุษย์ได้ ขึ้นกับความสมดุลหรือไม่สมดุลของระบบนิเวศ

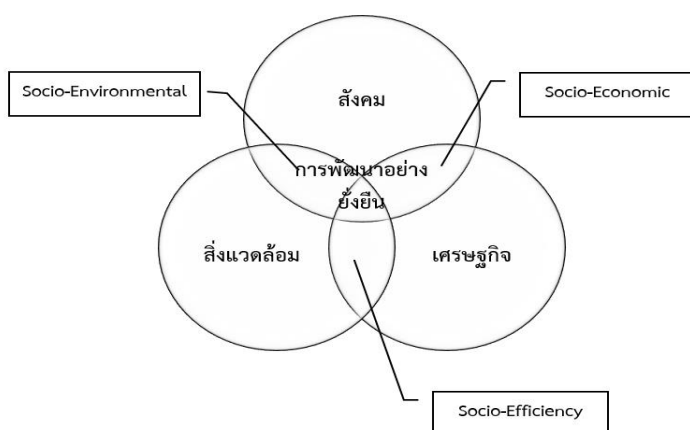
ความสมดุลและเชื่อมโยงระหว่าง เศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกับจุดหมายการพัฒนาที่ทำให้ประชาชนอยู่ดีมีสุขตลอดไป

การพัฒนาที่ยั่งยืน มีองค์ประกอบพื้นฐานที่สำคัญ 3 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ส่วนประกอบทั้ง 3 องค์ประกอบนี้ จะเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน วัตถุประสงค์ของการพัฒนาที่ยั่งยืน ตามแนวคิดของ Edward Barbier คือ การบรรลุเป้าหมายทั้ง 3 องค์ประกอบนี้ให้ได้ดีที่สุด และโดยที่สังคมไม่สามารถบรรลุเป้าหมายที่สูงสุดในทุกส่วนประกอบได้ จึงจำเป็นต้องยอมลดเป้าหมายในบางองค์ประกอบ เพื่อให้เป้าหมายในองค์ประกอบอื่นเพิ่มขึ้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับการจัดลำดับความสำคัญระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ ว่าจะให้องค์ประกอบใดมีลำดับความสำคัญที่สูงกว่าองค์ประกอบอื่นๆ เช่น ถ้าให้ลำดับความสำคัญทางการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในอันดับแรก ก็อาจต้องชดเชยด้วยการให้เป้าหมายทางด้านสังคม และสิ่งแวดล้อมลดลง

1) ความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ สังคมต้องสร้างความเจริญเติบโตที่ทำให้เกิดกระแสรายได้ที่เหมาะสม ในขณะที่ยังคงรักษาไว้ซึ่งสต็อกของทุนที่มนุษย์สร้างขึ้น ทุนมนุษย์และทุนธรรมชาติเป้าหมายพื้นฐาน 3 ประการของระบบเศรษฐกิจคือ 1) การเพิ่มขึ้นในการผลิตสินค้าและบริการ 2) การตอบสนองความจำเป็นขั้นพื้นฐานของประชาชน หรือการลดปัญหาความยากจน 3) ทำให้เกิดการกระจายรายได้ที่เป็นธรรมเพิ่มขึ้น เป้าหมายพื้นฐาน 3 ประการนี้จะต้องดำเนินการในแนวทางที่ยั่งยืน

2) สังคมของการพัฒนาที่ยั่งยืนนั้น จะต้องวางอยู่บนรากฐานของ 2 หลัก คือ หลักการความยุติธรรม และหลักการความเท่าเทียมกัน เพื่อให้เกิดการพัฒนาในระยะยาว การเข้าถึงทรัพยากรและโอกาสของคนในสังคมจะต้องมีความเท่าเทียมกัน สิทธิมนุษยชนและผลประโยชน์อื่นๆ เช่น อาหาร สาธารณสุข การศึกษา ที่อยู่อาศัยและโอกาสในการพัฒนาตนเอง ความเป็นธรรมในสังคมมีนัยยะถึงโอกาสที่เท่าเทียมกันของประชาชนทุกคนในด้านการศึกษาและการมีส่วนร่วมในการเสริมสร้างผลิตภาพให้แก่สังคม สิ่งต่างๆ เหล่านี้จะทำให้เป้าหมายทางสังคมทั้งด้านของความหลากหลายทางวัฒนธรรม ความเป็นธรรมในสังคม ความเท่าเทียมกันระหว่างเพศ และการมีส่วนร่วมของประชาชนประสบความสำเร็จ

3) ด้านสิ่งแวดล้อม หมายถึง การใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน การรักษาไว้ซึ่งสต็อกของทุนธรรมชาติไม่ว่าจะเป็นป่าไม้ แม่น้ำ ภูเขา แร่ธาตุอันเป็นสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติที่ควรจะดำรงอยู่ที่ทำให้ส่วนประกอบทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม ดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยที่ความมีเสถียรภาพของระบบนิเวศน์ของโลกจะไม่ถูกระทบกระเทือน

ภาพที่ 1 องค์ประกอบของการพัฒนาที่ยั่งยืน

จากภาพแสดงส่วนประกอบของการพัฒนาที่ยั่งยืนที่จะต้องประกอบด้วย 3 ส่วนหลัก อันได้แก่ ส่วนของระบบเศรษฐกิจ ระบบสังคม และระบบนิเวศสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีความสัมพันธ์และพึ่งพาซึ่งกันและกัน การพัฒนาที่ยั่งยืนจะเกิดขึ้นในส่วน

ปีที่ 12 ฉบับที่ 1 (มกราคม - มิถุนายน 2566)

ที่ทับซ้อนกันของ 3 องค์ประกอบหรือพื้นที่แรงงาในภาพ กล่าวคือ มีการพัฒนาเศรษฐกิจ การพัฒนาสังคม และมีการปกป้องสิ่งแวดล้อมด้วยในขณะเดียวกัน

นโยบายด้านการจัดการขยะมูลฝอย

ขยะมูลฝอยนโยบายวาระแห่งชาติ คณะรักษาความสงบแห่งชาติ ได้ให้ความสำคัญในการเร่งรัดแก้ไขปัญหาการจัดการขยะมูลฝอยเป็นลำดับต้น ๆ เนื่องจากปัญหาดังกล่าว ส่งผลกระทบต่อประชาชนในสังคม ชนบท และในเมือง รวมถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและทำลายระบบนิเวศ จึงเป็นหน้าที่หลักของรัฐบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่จะต้องเข้ามาควบคุมและบริหารจัดการและนำผลการศึกษารูปแบบแห่งชาติโดยให้ดำเนินการ ดังนี้ 1) ประกาศให้ขยะมูลฝอยเป็นวาระแห่งชาติและเห็นชอบให้จัดทำ Roadmap การจัดการขยะมูลฝอยและของเสียอันตรายการจัดการขยะมูลฝอย เป็นปัญหาที่รัฐบาลให้ความสำคัญ จึงได้กำหนดให้การจัดการขยะเป็น “วาระแห่งชาติ” และหาแนวทางแก้ไขปัญหาย่างจริงจัง โดยคณะรัฐมนตรีมีมติเมื่อวันที่ 12 พฤษภาคม 2558 ให้กระทรวงมหาดไทย เป็นหน่วยงานหลักรับผิดชอบเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหายขยะมูลฝอยในภาพรวมของประเทศ โดยให้กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นหน่วยงานสนับสนุนในการดำเนินการและให้พิจารณาแก้ไขปรับปรุงกฎหมายระเบียบและหลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องให้สอดคล้องกับแนวทางการดำเนินการดังกล่าวด้วย พร้อมทั้งจัดทำ Roadmap การจัดการขยะมูลฝอยและของเสียอันตราย เมื่อวันที่ 26 สิงหาคม 2557 ซึ่งมีนโยบายในการบริหารจัดการขยะมูลฝอยและของเสียอันตรายของประเทศ ตั้งแต่ต้นทางจนถึงการกำจัดขั้นสุดท้าย และวางระบบการบริหารจัดการขยะอย่างยั่งยืนในอนาคต ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน (กรมควบคุมมลพิษ, 2557) คือ ขั้นตอน 1) การจัดการขยะมูลฝอยตกค้างในพื้นที่วิกฤต (ขยะเก่า) ขั้นตอน 2) สร้างรูปแบบการจัดการขยะที่เหมาะสม (ขยะใหม่) ขั้นตอน 3) วางระเบียบมาตรการการบริหารจัดการขยะ ขั้นตอน 4) สร้างวินัยคนในชาติมุ่งสู่การจัดการที่ยั่งยืน และกำหนดระยะเวลาดำเนินงานเป็น 3 ระยะ ได้แก่ ระยะเร่งด่วน ภายใน 6 เดือน ระยะปานกลาง ภายใน 1 ปี และระยะยาว 1 ปีขึ้นไป ทั้งนี้ เพื่อให้การจัดการขยะมูลฝอยและของเสียอันตรายในพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วประเทศเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ สามารถลดผลกระทบที่จะก่อให้เกิดความเดือดร้อนต่อประชาชนและความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จึงมีการมอบนโยบายการจัดการขยะมูลฝอยและของเสียอันตรายให้กับจังหวัดตาม Roadmap การจัดการขยะมูลฝอยและของเสียอันตราย โดยมีหลักสำคัญ คือ การลดและคัดแยกขยะมูลฝอยที่ต้นทางการจัดการขยะมูลฝอยแบบศูนย์รวมและกำจัด โดยเทคโนโลยีที่เหมาะสมแบบผสมผสาน เน้นการแปรรูปเป็นพลังงานหรือทำให้เกิดประโยชน์สูงสุด การส่งเสริมและสนับสนุนเอกชนมาลงทุนหรือร่วมทุน รวมทั้งสร้างวินัยของคนในชาติสร้างจิตสำนึกให้ประชาชน เยาวชนและนักเรียนเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อให้การจัดการขยะมูลฝอยและของเสียอันตรายในพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วประเทศเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ (กรมควบคุมมลพิษ, 2562) 2) จัดทำแผนแม่บทการบริหารจัดการขยะมูลฝอยของประเทศ พ.ศ.2559-2564 กรมควบคุมมลพิษ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้จัดทำแผนแม่บทการบริหารจัดการขยะมูลฝอยของประเทศ (พ.ศ.2559-2564) เพื่อแก้ไขปัญหายขยะมูลฝอยตามนโยบายรัฐบาล โดยคณะรัฐมนตรีให้ความเห็นชอบเมื่อวันที่ 3 พฤษภาคม 2559 ซึ่งแผนแม่บทฯ ดังกล่าว มีกรอบแนวคิดหลัก คือ มุ่งเน้นการลด การเกิดขยะมูลฝอย ณ แหล่งกำเนิดการนำของเสียกลับมาใช้ซ้ำและใช้ประโยชน์ใหม่ตามหลักการ 3Rs การกำจัดขยะมูลฝอยแบบศูนย์รวมและการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ทั้งนี้ แผนแม่บทการบริหารจัดการขยะมูลฝอยของประเทศ พ.ศ.2559-2564 ประกอบด้วย 3 มาตรการ คือ มาตรการที่ 1 ลดการเกิดขยะมูลฝอยและของเสียอันตรายที่แหล่งกำเนิด คือ ลดปริมาณการเกิด ณ แหล่งกำเนิดคัดแยกและนำกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ให้มากที่สุด การผลิตและใช้สินค้าและบริการที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม มาตรการที่ 2 เพิ่มศักยภาพการจัดการขยะมูลฝอยและของเสียอันตราย คือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและจังหวัด มีระบบเก็บรวบรวมขนส่งกำจัดอย่างมีประสิทธิภาพ ศูนย์กำจัดขยะมูลฝอยใช้เทคโนโลยีแบบผสมผสานอย่างเหมาะสม สถานที่รวบรวมของเสียอันตรายชุมชน สถานที่กำจัดกากอุตสาหกรรมที่เป็นอันตรายและศูนย์กำจัดมูลฝอยติดเชื้ออย่างเพียงพอพัฒนาและปรับปรุงกฎหมาย กฎระเบียบเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการจั การ

ปีที่ 12 ฉบับที่ 1 (มกราคม - มิถุนายน 2566)

มาตรการที่ 3 ส่งเสริมการบริหารจัดการขยะมูลฝอยและของเสียอันตราย คือ สร้างจิตสำนึกให้ประชาชนตั้งแต่ระดับเยาวชน พัฒนางค์ความรู้เทคโนโลยีเก็บรวบรวม ขนส่งกำจัดและใช้ประโยชน์พัฒนาและเชื่อมโยงระบบฐานข้อมูลเพื่อจัดการอย่างมีประสิทธิภาพสร้างแรงจูงใจในการจัดการใช้กลไกทางเศรษฐศาสตร์และกลไกทางสังคม (กรมควบคุมมลพิษ, 2559) พร้อมทั้ง ดำเนินการให้สอดคล้องกับสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติที่มีการกำหนดเป้าหมายเกี่ยวกับปริมาณ หรือสัดส่วนของขยะมูลฝอยที่ได้รับการจัดการอย่างถูกต้องหลักสุขาภิบาลเพิ่มขึ้น และกำหนดสัดส่วนของขยะมูลฝอยชุมชน ได้รับการจัดการอย่างถูกต้อง และนำไปใช้ประโยชน์ไม่น้อยกว่าร้อยละ 75 สัดส่วนของเสียอันตรายชุมชนที่ได้รับการกำจัดอย่างถูกต้องไม่น้อยกว่าร้อยละ 30 และกากอุตสาหกรรมอันตรายทั้งหมดเข้าสู่ระบบการจัดการที่ถูกต้อง 3) แผนปฏิบัติการ “ประเทศไทยไร้ขยะ” ตามแนวทาง “ประชารัฐ” ระยะ 1 ปี พ.ศ.2559-2560 กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้หารือร่วมกับกระทรวงมหาดไทยและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อจัดทำแผนปฏิบัติการ “ประเทศไทยไร้ขยะ” ตามแนวทาง “ประชารัฐ” ระยะ 1 ปี(พ.ศ.2559-2560) ภายใต้แผนแม่บทการบริหารจัดการขยะมูลฝอยของประเทศ พ.ศ.2559-2564 และคณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ 20 กันยายน 2559 เห็นชอบแผนดังกล่าวตามแนวทาง “ประชารัฐ” ระยะ 1 ปี (พ.ศ. 2559-2560) ซึ่งแผนปฏิบัติการดังกล่าว เป็นแนวทางในการปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดการขยะในระยะสั้นของหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชนโดยทั่วไปให้มีส่วนร่วมในการดำเนินการลดขยะที่ต้นทาง เพื่อให้วางรากฐานการดำเนินการจัดการขยะ ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน โดยแผนปฏิบัติการ “ประเทศไทย ไร้ขยะ” ในระยะ 1 ปี (พ.ศ.2559-2560) ภายใต้แผนแม่บทการบริหารจัดการขยะมูลฝอยของ ประเทศ พ.ศ.2559-2564 เป็นแนวทางเพื่อขับเคลื่อนประเทศไทยไปสู่การเป็นสังคมปลอดขยะ (Zero Waste Society) โดยวางอยู่บนแนวคิด 3Rs ที่มีการจัดการขยะมูลฝอยแบบผสมผสานเน้นการลดการคัดแยกและการใช้ประโยชน์จากขยะมูลฝอยให้เกิดประโยชน์สูงสุด ประกอบด้วย 1) Reduce (คิดก่อนใช้) การลดระดับการใช้ในปัจจุบันควบคุมปริมาณการใช้ให้อยู่ในสัดส่วนที่พอเหมาะเพื่อเป็นการลดปริมาณมูลฝอยที่เกิดขึ้น เช่น การใช้ถุงผ้าแทนถุงพลาสติก การใช้ผ้าเช็ดหน้าแทนการใช้ทิชชูใช้ปิ่นโต แทนการใช้โฟม การไม่รับถุงพลาสติก การเลือกซื้อบรรจุภัณฑ์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมหลีกเลี่ยงการซื้อวัสดุสิ้นเปลืองแบบใช้ครั้งเดียว การบริโภคที่พอเพียง เป็นต้น 2) Reuse (การใช้ซ้ำ) การนำสิ่งของที่ใช้แล้วมาใช้ประโยชน์ให้คุ้มค่า เช่น การใช้กระดาษทั้งสองหน้า การใช้ภาชนะที่สามารถใช้ซ้ำได้ การใช้บรรจุภัณฑ์หลายครั้งก่อนทิ้ง การเลือกซื้อสินค้าที่สามารถ ใช้ซ้ำได้ การดัดแปลงของเหลือใช้มาใช้ประโยชน์ การซ่อมแซมอุปกรณ์ต่าง ๆ ให้ใช้ได้ใหม่ เป็นต้น 3) Recycle (นำกลับมาใช้ใหม่) การคัดแยกขยะมูลฝอยแต่ละประเภททั้งที่บ้าน โรงเรียน และสำนักงานเพื่อนำวัสดุที่สามารถนำกลับมาใช้ใหม่หมุนเวียนกลับมาเข้าสู่กระบวนการผลิตตามกระบวนการของแต่ละประเภท เพื่อนำกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ ขยะรีไซเคิลแยกเป็น 4 ประเภท คือ แก้ว กระดาษ พลาสติกและโลหะ/อลูมิเนียม ประชาชนควรเลือกสินค้าที่ทำมาจากวัสดุที่สามารถรีไซเคิลได้ หรือการร่วมกิจกรรมการส่งเสริมการคัดแยกขยะและการนำขยะรีไซเคิลเข้าสู่กระบวนการผลิตเป็นสินค้าใหม่ เป็นต้น “แผนปฏิบัติการ “ประเทศไทยไร้ขยะ” ตามแนวทาง “ประชารัฐ” ระยะ 1 ปี (พ.ศ. 2559-2560) 4) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 พ.ศ.2560-2564 สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ได้จัดทำแผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) และประกาศเมื่อวันที่ 29 ธันวาคม 2559 โดยจัดทำขึ้นในช่วงเวลาของการปฏิรูปประเทศ ท่ามกลางสถานการณ์โลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และเชื่อมโยงกันใกล้ชิดกันมากขึ้น โดยได้น้อมนำหลัก “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร มาเป็นปรัชญานำทางในการพัฒนาประเทศต่อเนื่องจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9-11 เพื่อเสริมสร้างภูมิคุ้มกันและช่วยให้สังคมไทยสามารถยืนหยัด อยู่ได้อย่างมั่นคง เกิดภูมิคุ้มกัน และมีการบริหารจัดการความเสี่ยงอย่างเหมาะสม ส่งผลให้การพัฒนาประเทศสู่ความสมดุลและยั่งยืน ทั้งนี้ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560-2564) เป็นแผนแม่บทหลักของการพัฒนาประเทศและเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) รวมทั้ง การปรับโครงสร้างประเทศไทยไปสู่ประเทศไทย 4.0 ตลอดจนประเด็นการปฏิรูปประเทศ นอกจากนั้น

ปีที่ 12 ฉบับที่ 1 (มกราคม - มิถุนายน 2566)

ได้ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของภาคีการพัฒนาทุกภาคส่วน ทั้งในระดับกลุ่มอาชีพ ระดับภาคและระดับประเทศ ในทุกขั้นตอนของแผนฯ อย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง เพื่อร่วมกันกำหนดวิสัยทัศน์และทิศทางการพัฒนาประเทศ รวมทั้ง ร่วมจัดทำรายละเอียดยุทธศาสตร์ของแผนฯ เพื่อมุ่งสู่ “ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน” การกำหนดยุทธศาสตร์ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560-2564) คือ ยุทธศาสตร์ที่ 4 การเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเพื่อพัฒนาอย่างยั่งยืน การแก้ไขปัญหาวิกฤตสิ่งแวดล้อม โดยเร่งรัดแก้ไขปัญหาการจัดการขยะตกค้างสะสมในพื้นที่วิกฤตจัดทำแผนการบริหารจัดการขยะมูลฝอยในระดับจังหวัดและระดับท้องถิ่น การรวมกลุ่มขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและการร่วมลงทุนของภาคเอกชน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการขยะจัดการขยะที่ครบวงจร ตั้งแต่ต้นทางจนถึงปลายทาง (กรมควบคุมมลพิษ, 2561)

ผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่า นโยบายการจัดการขยะมีกรอบการดำเนินงาน 3 ขั้นตอน ในการวางแผนและกำหนดมาตรการ คือ ต้นทาง กลางทาง และปลายทาง โดยการจัดการขยะที่ต้นทาง คือ การลดปริมาณและคัดแยกขยะมูลฝอย ณ แหล่งกำเนิด การจัดการขยะกลางทาง คือ การเพิ่มประสิทธิภาพการเก็บขนขยะมูลฝอยขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และการจัดการขยะปลายทาง คือ ขยะมูลฝอยได้รับการกำจัดอย่างถูกต้องตามหลักวิชาการ โดยการนำหลัก 3 Rs หรือ 3 ช คือ คือ 3 Rs: Reduce Reuse และ Recycle หรือ 3 ช: ใช้น้อย ใช้น้ำและนำกลับมาใช้ใหม่และยึดหลักปรัชญา โดยสร้างการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะเป็นการจัดการขยะมูลฝอยแบบผสมผสาน เน้นการลดปริมาณการผลิตขยะ เน้นการคัดแยกและการใช้ประโยชน์จากขยะมูลฝอยให้เกิดประโยชน์สูงสุด เพื่อนำกลับมาใช้ใหม่ให้มากที่สุด

การมีส่วนร่วมของชุมชน

“การมีส่วนร่วม” เป็นการเปิดโอกาสให้บุคคลได้มีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน กระบวนการพัฒนาทั้งในการแก้ไขปัญหาและป้องกันปัญหาโดยเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย ร่วมกันวางแผน ตัดสินใจ และปฏิบัติตามแผนร่วมตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐในทุกระดับร่วมติดตามประเมินผลและรับผิดชอบในเรื่องต่างๆ อันมีผลกระทบต่อประชาชน ชุมชนและเครือข่ายทุกรูปแบบในพื้นที่เป็นแนวคิดที่สนับสนุนความเข้มแข็งของชุมชน มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมในสังคม เพื่อให้รู้ว่าคุณคณนั้นต้องการอะไรและทำไปเพื่ออะไรโดยมีจุดมุ่งหมายที่จะพัฒนาชุมชนทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับความเข้มแข็งของชุมชน สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลมารวมตัวกัน ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรม กระบวนการแก้ไขปัญหา ตั้งแต่ขั้นตอนของการวิเคราะห์สถานการณ์การระบุปัญหา การตัดสินใจในการแก้ไขปัญหา การวางแผน การลงมือปฏิบัติ ตลอดจนการประเมินผล และการมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบเรื่องต่างๆ เปิดโอกาสให้บุคคลหรือชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มต้นจนบรรลุวัตถุประสงค์

ลักษณะของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาเป็นกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการคิดค้นปัญหา จัดลำดับความสำคัญของปัญหา วิเคราะห์ถึงสาเหตุของปัญหา การวางแผนร่วมกันแก้ไขปัญหา การดำเนินงานตามแผน การประเมินผล วิเคราะห์ปัญหาอุปสรรคและปัจจัยที่มีส่วนทำให้เกิดผลสำเร็จในการพัฒนา ซึ่งประชาชนที่เข้ามามีส่วนร่วม อาจมีลักษณะส่วนบุคคลที่แตกต่างกัน มีการตัดสินใจในการคิดวิเคราะห์ที่แตกต่างกัน แต่เข้ามามีส่วนร่วมเพื่อร่วมกันพัฒนาหรือทำงานร่วมกันให้ประสบผลสำเร็จ

อัจฉราภรณ์ ทวีสิน (2553) ได้ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนด้านสิ่งแวดล้อม: กรณีศึกษา องค์กรบริหารส่วนตำบลบางสีทอง อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ผลการศึกษาพบว่า การเลือกเทคนิคที่ใช้ในกิจกรรมการวางแผน เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนเป็นสิ่งสำคัญ เพื่อให้เกิดการเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนอย่างแท้จริง โดยไม่กระทบต่อเวลาการทำมาหาเลี้ยงชีพของประชาชน และใช้เทคนิคโดยการให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชนในทุกช่องทางที่สามารถทำได้ เช่น การส่งจดหมาย การจัดทำวารสาร การแจ้งทางหอกระจายข่าว การจัดทำเวปไซต์ การประชุมเชิงปฏิบัติการ (ประชาคม) การประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) และการปรึกษาหารือในการจัดทำแผนพัฒนาตำบลไม่ว่าจะด้านสิ่งแวดล้อม การเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

ปีที่ 12 ฉบับที่ 1 (มกราคม - มิถุนายน 2566)

การมีส่วนร่วมของประชาชนในภูมิภาค และชนบทในกระบวนการพัฒนา เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้พัฒนาศักยภาพในการบริหารจัดการปัญหาได้ด้วยตนเอง เพื่อประโยชน์ของ ตนเอง ครอบครัว และชุมชน ตลอดจนสามารถสนองต่อการกระจายการพัฒนาได้อย่างเต็มที่ และทั่วถึง ดังนั้นการพัฒนาในอนาคตจะเน้นที่การสร้าง ความเข้มแข็งของชุมชนในภูมิภาค และชนบท ให้สามารถพึ่งตนเองได้ โดยมีเศรษฐกิจชุมชนที่มั่นคงเป็นตัวนำ และเป็นรากฐานในการยกระดับรายได้ไปสู่คุณภาพชีวิตในอนาคต ทั้งนี้ ภาคธุรกิจเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กร และประชาชนจำเป็นจะต้องเข้ามาเสริมสร้างบทบาทของภาครัฐซึ่งเป็นผู้สนับสนุนการพัฒนาเดิม ซึ่งเป็นการผ่นกกำลังในการพัฒนาและนำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนต่อไป (จันจิรา มงคล, 2555) โดยมีแนวทางหลักการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ชุมชนมีความพร้อมเบื้องต้นในการตอบรับการเข้าร่วมสนับสนุนการพัฒนาของภาครัฐ ภาคเอกชนและองค์กรพัฒนาเอกชน โดยเป็นการยกระดับความรู้ความสามารถในการเข้าร่วมกระบวนการพัฒนาของชุมชนซึ่งมีแนวทาง ประกอบด้วย ก. การเตรียมความพร้อมในชุมชน ข. การเพิ่มศักยภาพขององค์กรชุมชน ค. การสนับสนุนแหล่งเงินทุนสำหรับการพัฒนาชุมชน ฉ. การสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้และขยายเครือข่ายการเรียนรู้ของ ง. สนับสนุนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จ. การส่งเสริมบทบาทครอบครัวและชุมชนในการจัดบริการสังคม ฉ. การเพิ่มบทบาทของภาครัฐ ในการสนับสนุนชุมชนให้มีส่วนร่วม ช. การสนับสนุนองค์กรพัฒนาเอกชนให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน

จากแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน ผู้วิจัยสรุปได้ว่าการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมของชุมชน จะเป็นการเปิดโอกาสประชาชนได้มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาและวางแผนแก้ปัญหา โดยเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในการคิด การกำหนดนโยบาย การวางแผน การตัดสินใจและการปฏิบัติตามแผน รวมทั้งให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการติดตาม ประเมินผล เพื่อให้รู้ว่าคนในชุมชนต้องการอะไรและทำไปเพื่ออะไร โดยมีจุดมุ่งหมายเดียวกันคือการพัฒนาชุมชน โดยผู้วิจัยจะนำแนวคิดทฤษฎีนี้มาใช้ในการสนับสนุนความเข้มแข็งของชุมชนในพื้นที่ชุมชนโดยรอบนิคมอุตสาหกรรมอมตะนคร

การวิเคราะห์เครือข่ายสังคม

แนวความคิดในเรื่องเครือข่ายทางสังคมนั้น เน้นการดำรงอยู่ของสายใยความสัมพันธ์ทางสังคม (Social Relation Web) ระหว่างบุคคลที่ขยายครอบคลุมไปทั่วทั้งสังคม แต่การวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคมนั้น ในทางสังคมวิทยาจะเน้นที่ความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างบุคคลที่อยู่ในเครือข่ายสังคมว่า จะส่งผลต่อพฤติกรรมซึ่งกันและกันอย่างไร ซึ่งต้องอาศัยปัจจัยเรื่องรูปแบบและลักษณะของเครือข่ายสังคมมาอธิบายพฤติกรรมของบุคคลด้วย ในเรื่องนี้ Boissevain (1974) ได้เสนอถึงลักษณะความสัมพันธ์ทางสังคมที่สามารถนำมาเป็นกรอบในการศึกษาวิเคราะห์เครือข่ายสังคมไว้ 4 ลักษณะด้วยกัน ดังนี้ (Boissevain, 1974) 1) ความสัมพันธ์อันหลากหลาย ด้วยบทบาทที่มีในสังคม: ความสัมพันธ์เชิงซ้อน (Diversity of Linkage: Multiplexity) โดยลักษณะของความสัมพันธ์แบบนี้ สามารถอธิบายได้ด้วยทฤษฎีบทบาท (Role Theory) เนื่องจากในเครือข่ายทางสังคมนั้น จะประกอบไปด้วยบุคคลที่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันตามบทบาทหรือหน้าที่ของแต่ละคนหรือคู่ความสัมพันธ์มีอยู่ โดยที่บุคคลแต่ละคนนั้นมีได้มีเพียงบทบาทเดียว หากแต่มีหลายบทบาทที่จะต้องสวมในชีวิตประจำวัน เช่น บทบาทของแม่ บทบาทลูก บทบาทอาจารย์ บทบาทนักศึกษา บทบาทของเพื่อน เป็นต้น ดังนั้นบุคคลสองคนอาจมีความสัมพันธ์กันได้ในบทบาทเดียว (Single Role) หรือหลายบทบาทประกอบกัน (Multiple Roles) เรียกได้ว่าเป็นความสัมพันธ์เชิงเดี่ยว (Uniplex or Single-Relation) และความสัมพันธ์เชิงซ้อน (Multiplex or Multi-Relation) ตามลำดับ ซึ่งบทบาทแต่ละบทบาทจะมีบรรทัดฐานทางสังคมหรือปทัสถาน (Norms) และความคาดหวัง (Expectation) เป็นตัวชี้แนะแนวทางพฤติกรรมที่จะปฏิบัติต่อกันและกัน 2) ความสัมพันธ์ทางสังคมบนพื้นฐานของการแลกเปลี่ยน (Transactional Contact) ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในเครือข่ายทางสังคม บางครั้งอาจเป็นไปตามทฤษฎีการแลกเปลี่ยน (Exchange Theory) ที่กล่าวมาในช่วงต้นของบทความนี้ เนื่องจาก

ปีที่ 12 ฉบับที่ 1 (มกราคม - มิถุนายน 2566)

บุคคลไม่เพียงแต่ทำตามบทบาทหน้าที่ที่คาดหวัง (Expect Role/Functions) ในสังคมหรือตามบรรทัดฐานทางสังคมหรืออุปถัมภ์ (Norms) ที่ได้รับการถ่ายทอดมาเท่านั้น แต่ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลยังขึ้นอยู่กับพื้นฐานของการรับรู้และการตัดสินใจในการแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกันระหว่างคู่ความสัมพันธ์ ทั้งในด้านวัตถุและทางด้านจิตใจ เช่น เงินทอง สิ่งของ หรือความช่วยเหลือที่ก่อให้เกิดบุญคุณที่ต้องมีการตอบแทนกันในภายภาคหน้า โดยที่ตัวบุคคลเป็นผู้ตัดสินใจเองในการที่จะเลือกหรือมีพฤติกรรมอย่างไร หรือแลกเปลี่ยนอะไรกับอีกบุคคลหนึ่ง เช่น ความเป็นเพื่อนระหว่าง นายดำกับนายแดง อาจเป็นไปได้ทั้งในเรื่องของความรัก ความซื่อสัตย์ ความสนิทสนม การให้ของกำนัล การให้ยืมเงินทอง แต่ทั้งคู่ก็อาจเลือกที่จะแลกเปลี่ยนในเพียงบางสิ่งบางอย่างซึ่งกันและกันเท่านั้น ทั้งนี้โดยคำนึงถึงความเหมาะสมหรือความพอใจที่จะได้จากการแลกเปลี่ยนนั้นๆ ด้วย 3) ความสัมพันธ์ทางสังคมในลักษณะที่เท่าเทียมกันและไม่เท่าเทียมกัน (Directional Flow) ความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างบุคคล ซึ่งวางอยู่บนพื้นฐานการแลกเปลี่ยนนั้น สามารถก่อให้เกิดความสัมพันธ์ในลักษณะร่วมมือกัน (Cooperative) หรือแข่งขันกัน (Competitive) ซึ่งอาจก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนที่สมดุล (Balance Reciprocity) และไม่สมดุลกัน (Negative Reciprocity) ขึ้น ในที่นี้หมายถึงการได้รับผลประโยชน์จากกันและกัน ทั้งในลักษณะที่เท่าเทียมกันและไม่เท่าเทียมกัน โดยฝ่ายหนึ่งอาจได้รับมากกว่าอีกฝ่ายหนึ่ง 4) ความถี่และระยะเวลาของความสัมพันธ์ (Frequency and Duration of Relationship) ความถี่ของความสัมพันธ์ (Frequency of Relationship) ถือเป็นปัจจัยที่นำไปสู่คุณภาพของความสัมพันธ์ในลักษณะการเกิดความสัมพันธ์เชิงซ้อนและในทำนองเดียวกันความถี่ของความสัมพันธ์ก็เป็นผลเนื่องมาจากความสัมพันธ์เชิงซ้อน ความผูกพันและความมีอิทธิพลต่อกันและกันในด้านพฤติกรรมนั้น จึงขึ้นอยู่กับความถี่และความบ่อยครั้งของการพบปะสัมพันธ์กัน ประกอบขึ้นอยู่กับช่วงระยะเวลาของความสัมพันธ์ด้วยยิ่งบุคคลมีความสัมพันธ์กับอีกบุคคลหนึ่งบ่อยครั้งและมีระยะเวลาของการรู้จักกันนานเพียงใดความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลสองคน จะมีอิทธิพลกำหนดพฤติกรรมของกันและกันมากขึ้นเท่านั้น เนื่องจากว่ามีความผูกพันมาก แต่ความถี่ของความสัมพันธ์อย่างเดียวนั้นไม่เพียงพอที่จะทำนายอิทธิพลของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลหรือพฤติกรรมของบุคคลได้ เช่น หากเราเดินทางไปทำงานและพบกับพนักงานทำความสะอาดทุกวัน ก็ไม่ได้หมายความว่าพนักงานทำความสะอาดนั้นจะมีอิทธิพลในการกำหนดพฤติกรรมของเราในทางตรงกันข้ามแม้ว่าเราจะได้เจอน้องชายถึงสองปี แต่เราก็มีความรักให้แก่เขาและยินดีที่จะทำตามคำขอของเขา ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าระยะเวลาของการมีความสัมพันธ์กัน อาจใช้เป็นตัวชี้วัด (Indicator) ในการทำนายอิทธิพลที่มีต่อพฤติกรรมของบุคคลมากกว่าความถี่ของการพบปะกัน นอกจากลักษณะของความสัมพันธ์ภายในเครือข่ายทางสังคมทั้งสี่ข้างต้น Boissevain (1974) ยังได้เสนอต่อไปอีกว่า สิ่งที่จะต้องคำนึงและวิเคราะห์ร่วมไปด้วย คือ ลักษณะของโครงสร้างของเครือข่ายทางสังคม ประกอบด้วย (1) ขนาดของเครือข่าย (2) ความหนาแน่นภายในเครือข่าย (3) ความเกี่ยวพันกันภายในเครือข่าย (4) ตำแหน่งของบุคคลภายในเครือข่าย และ (5) กลุ่มของความสัมพันธ์ของบุคคลในเครือข่าย

ทฤษฎีบทบาท

พรณี ปานเทวัญ (2560) ได้ให้ความหมายของ “บทบาท” ไว้ดังนี้ 1) บทบาทที่กำหนดไว้หรือบทบาทตามอุดมคติ (The Socially Prescribed or Ideal Role) เป็นบทบาทที่กำหนดสิทธิและหน้าที่ของตำแหน่งทางสังคมไว้ 2) บทบาทที่ควรกระทำ (The Perceived Role) เป็นบทบาทที่แต่ละบุคคลเชื่อว่าควรกระทำในหน้าที่ตำแหน่งนั้น ๆ ซึ่งอาจไม่ตรงตามบทบาทที่กำหนดไว้ ไม่ตรงตามอุดมคติทุกประการและอาจแตกต่างกันไปในแต่ละบุคคลก็ได้ 3) บทบาทที่กระทำจริง (The Performed Role) เป็นบทบาทที่แต่ละบุคคลได้กระทำไปจริงตามความเชื่อ ความคาดหวัง ตลอดจนความกดดันและโอกาสที่จะกระทำในแต่ละสังคม ในช่วงระยะเวลาหนึ่ง

สรุปได้ว่า บทบาท หมายถึง พฤติกรรมของคนที่เกิดขึ้นโดยตำแหน่งหน้าที่รับผิดชอบจะโดยตั้งใจหรือถูกบังคับ แต่เป็นพฤติกรรมแอบแฝง เช่น พ่อแม่รักลูกแต่ตีลูกพฤติกรรมของคน แต่ละคนจะแสดงบทบาทได้หลายอย่างในเวลาเดียวกัน เราไม่สามารถแสดงได้หลายบทบาทได้คนที่อยู่ในแต่ละสังคมย่อมแตกต่างกัน ตามปกติเมื่อบุคคลมีสถานภาพโดยอ้อม

ปีที่ 12 ฉบับที่ 1 (มกราคม - มิถุนายน 2566)

แสดงบทบาทให้สอดคล้องกับที่สังคมคาดหวัง สถานภาพเป็นโครงสร้างของสังคม ส่วนบทบาทเป็นพฤติกรรมของบุคคล ดังนั้นบุคคลควรเข้าใจในบทบาทของตนเป็นอย่างดี โดยบทบาทที่เป็นภาระหน้าที่หรือรูปแบบของพฤติกรรมที่บุคคลต้องกระทำเมื่อดำรงสถานภาพใดสถานภาพหนึ่ง หรือตำแหน่งใดตำแหน่งหนึ่ง ซึ่งการกระทำหรือรูปแบบพฤติกรรมดังกล่าว เป็นผลมาจากความหวังของบุคคลอื่น ๆ ในสังคม รวมทั้งความคิดเห็นของผู้ดำรงตำแหน่ง หรือเป็นการปฏิบัติตามหน้าที่ และสิทธิของตน ตามสถานภาพในสังคม เช่น นายทองมีสถานภาพทางสังคมเป็นครู นายทองย่อมมีบทบาทในการอบรมสั่งสอนให้ความรู้แก่นักเรียน นายแดงมีสถานภาพทางสังคมเป็นผู้นำหมู่บ้าน นายแดงย่อมมีบทบาทในการดูแลทุกข์สุขชาวบ้านให้ความช่วยเหลือชาวบ้านตามสมควร

บทสรุป

บริษัท อมตะคอร์ปอเรชัน จำกัด (มหาชน) ยังคงใช้การจำแนกกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียออกเป็น 10 กลุ่ม ได้แก่ พนักงาน ผู้ถือหุ้น ลูกค้า ชุมชน คู่ค้า/ผู้รับเหมา คู่ธุรกิจ เจ้าหนี้ หน่วยงานราชการและรัฐวิสาหกิจ สื่อมวลชนและคู่แข่งทางการค้า การพัฒนาที่ดินนั้นจะต้องประกอบด้วย การวางแผนหรือเป้าหมายของการพัฒนา เพราะการพัฒนาจะต้องมุ่งเน้นและมีวัตถุประสงค์หรือรับอย่างป็นรูปธรรม หากการพัฒนาโดยไร้หลักแล้วนั้นย่อมหมายถึงการพัฒนาที่ไร้ประโยชน์และอาจจะไม่ก่อให้เกิดความยั่งยืน การพัฒนาที่ได้กล่าว มาในข้างนั้นเป็นเพียงส่วนหนึ่งของการพัฒนาที่ยั่งยืนเท่านั้น แต่เป็นตัวอย่างที่ชัดเจนเพราะมีเป้าหมายของการพัฒนา ดังจะยกเปรียบเทียบกับการพัฒนาเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในที่อยู่ดีมีสุขนั้น อาจมองเป็นคำพูดที่สวยงาม แต่การดำเนินการนั้นถ้าปราศจากตัวชี้วัดหรือความยั่งยืน อาจจะเป็นเรื่องของการพัฒนาได้ในเพียงระยะเวลาหนึ่งเท่านั้น แล้วสุดท้ายสูญเปล่า แต่การพัฒนาที่ยั่งยืนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนจะต้องมีการวางแผนขั้นตอนการปฏิบัติเป็นระยะ ๆ เพื่อให้เกิดการประเมินผลกิจกรรมที่ดำเนินการตามขั้นตอนแต่ละขั้นตอนให้เห็นถึงผลสะท้อนกลับได้อย่างชัดเจนแล้วจึงดำเนินการในขั้นต่อไปได้จนถึงระยะสุดท้าย ทั้งนี้ความยั่งยืนจะสัมฤทธิ์ผลได้ต้องเกิดจากความต่อเนื่องด้วยเช่นเดียวกัน สำหรับพัฒนาการแนวความคิดของสังคมที่ยั่งยืนรอบนิคมอุตสาหกรรม ชุมชนรอบนิคมอุตสาหกรรมมอตะนครถือเป็นสังคมฐานรากที่มีความสำคัญมีวิถีชีวิตวัฒนธรรมการพัฒนานิคมอุตสาหกรรมมอตะนครในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่างๆ มากมาย ทั้งการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเศรษฐกิจและการเมืองอย่างรวดเร็ว สาเหตุสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้อยู่อาศัยรอบนิคมอุตสาหกรรมมอตะนคร ทั้งในด้านเศรษฐกิจสิ่งแวดล้อมและสังคมการพัฒนาที่ยั่งยืน จึงเป็นแนวความคิดการพัฒนาที่เกิดขึ้น ภายหลังจากที่นิคมอุตสาหกรรมได้ส่งผลกระทบต่อคนในชุมชน จึงต้องแสวงหาทางออกที่นำไปสู่เป้าหมายในการพัฒนาร่วมกันระหว่างนิคมอุตสาหกรรมมอตะนครกับประชากรอยู่อาศัยรอบนิคมอุตสาหกรรม โดยมีเป้าหมายเพื่อสภาพแวดล้อมที่ดี เศรษฐกิจที่ดีและสังคมที่ดี โดยการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ดีในด้านต่างๆ รวมถึงการส่งเสริมการศึกษาเพื่อพัฒนาคนให้มีคุณภาพคุณธรรมและความสุขก่อให้เกิดให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและมีการพัฒนาอย่างยั่งยืนอันจะนำมาสู่การมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ส่งผลให้นิคมอุตสาหกรรมมอตะนครสามารถอยู่ร่วมกันกับประชากรรอบนิคมอุตสาหกรรมมอตะได้มีความสุขอย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะ

- 1) ส่งเสริมให้ประชาชนอยู่อาศัยรอบนิคมอุตสาหกรรมมอตะนครเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการขยะรอบนิคมอุตสาหกรรม โดยการร่วมคิดร่วมทำ ร่วมตรวจสอบและติดตามประเมินผลการดำเนินงาน เพื่อให้การบริหารและการพัฒนามีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล
- 2) สร้างระบบการจัดการขยะด้วยความโปร่งใส สามารถตรวจสอบได้ และตรงกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริง ในการเข้าไปแก้ปัญหาและพัฒนาในส่วนต่างๆ
- 3) ส่งเสริมให้ประชาชนอยู่อาศัยรอบนิคมอุตสาหกรรมมอตะนคร ชุมชนตัวแทนชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดวิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์ และจัดทำแผนงานการจัดการขยะให้ตรงกับความต้องการของประชาชนอยู่อาศัยรอบนิคมอุตสาหกรรมมอตะนคร

ปีที่ 12 ฉบับที่ 1 (มกราคม - มิถุนายน 2566)

4) จัดตั้งศูนย์ข้อมูลข่าวสารการจัดการขยะ เพื่อบริการข้อมูลข่าวสารที่ประชาชนสนใจ สามารถตรวจสอบและเข้าถึงข้อมูลที่เป็นประโยชน์

5) จัดการพัฒนาศูนย์ข้อมูล ให้มีความรู้กับโรงงานอุตสาหกรรมต่างๆ เพื่อให้มีความรู้ในการจัดการสิ่งแวดล้อมอุตสาหกรรมในด้านต่างๆ เพื่อป้องกันผลกระทบจากโรงงานสู่ชุมชนโดยรอบ

6) ส่งเสริมให้ความรู้แก่ประชาชนผู้อยู่อาศัยรอบนิคมอุตสาหกรรมอมตะนครเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมการแสดงความคิดเห็น และบทบาทหน้าที่ในการให้ความร่วมมือด้านการจัดการขยะ

เอกสารอ้างอิง

กรมควบคุมมลพิษ. (2557). *มาตรการและแนวทางการแก้ไขปัญหาการจัดการขยะมูลฝอยและของเสียอันตราย*.

กรุงเทพฯ: กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.

กรมควบคุมมลพิษ. (2559). *แผนแม่บทการบริหารจัดการขยะมูลฝอยของประเทศ (พ.ศ. 2559-2564)*. กรุงเทพฯ:

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.

กรมควบคุมมลพิษ. (2561). *รายงานสถานการณ์มลพิษของประเทศไทยปี 2560*. กรุงเทพฯ: กระทรวง

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.

กรมควบคุมมลพิษ. (2562). *เอกสารประกอบการประชุมเชิงปฏิบัติการ "ความร่วมมือในการดำเนินงานด้านการจัดการขยะมูลฝอย"*. กรุงเทพฯ: กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.

กรมควบคุมมลพิษ. (2563). *สรุปสถานการณ์มลพิษของประเทศไทย พ.ศ. 2562*. กรุงเทพฯ: กระทรวง

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.

กรมควบคุมมลพิษ. (2564). *สรุปสถานการณ์มลพิษของประเทศไทย พ.ศ. 2563*. กรุงเทพฯ: กระทรวง

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. (2564). *แผนปฏิบัติการจัดการขยะมูลฝอยชุมชน "จังหวัดสะอาด" ตามแนวทางพระราชบัญญัติ ประจำปี พ.ศ. 2564*. กรุงเทพฯ: กระทรวงมหาดไทย.

จันจิรา มงคล. (2555). *การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการจัดการศึกษาของสถานศึกษาเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 2. การค้นคว้าอิสระ ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่*.

บริษัท อมตะ คอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน). (2563). *รายงานผลการดำเนินการประจำปี 2562 ของบริษัท อมตะ คอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน)*. กรุงเทพฯ: บริษัท อมตะ คอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน).

พรณี ปานเทวัญ. (2560). *ทฤษฎีความสามารถของตนเองกับการเลิกสูบบุหรี่. วารสารพยาบาลทหารบก, 18(3), 35-43.*

ภาสิต ศิริเทศ และ ณพวิทย์ ธรรมสีหา. (2562). *ทฤษฎีการรับรู้ความสามารถของตนเองกับพฤติกรรมการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุ. วารสารพยาบาลทหารบก, 20(2), 58-65.*

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2562). *การจัดการขยะมูลฝอยในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

อรรครา ธรรมมาธิกุล. (2558). *การพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจผู้สูงอายุเพื่อพัฒนาชุมชน. การค้นคว้าอิสระ ปรัชญาดุสิตบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร*.

อัจฉราภรณ์ ทวีสิน. (2553). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนด้านสิ่งแวดล้อม กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลบางสีทอง อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี. การค้นคว้าอิสระ รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*.

Boissevain, J. (1974). *Friends of Friends: Network, Manipulators and Coalitions*. Oxford: Basil Blackwell.

ปีที่ 12 ฉบับที่ 1 (มกราคม - มิถุนายน 2566)

Hoorweg, D., & Bhada-Tata, P. (eds.). (2012). *WHAT A WASTE A Global Review of Solid Waste Management*. Washington, D.C.: The World Bank.

United Nations Environment Programme. (2017). *ASIA Waste Management OUTLOOK*. Nairobi: United Nations Environment Programme.

World Health Organization. (2015). *Waste and human health: Evidence and needs*. Retrieved from www.who.int/iris/bitstream/handle/10665/354227/WHO-EURO-2015-5441-45206-64594-eng.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Data Availability Statement: The raw data supporting the conclusions of this article will be made available by the authors, without undue reservation.

Conflicts of Interest: The authors declare that the research was conducted in the absence of any commercial or financial relationships that could be construed as a potential conflict of interest.

Publisher's Note: All claims expressed in this article are solely those of the authors and do not necessarily represent those of their affiliated organizations, or those of the publisher, the editors and the reviewers. Any product that may be evaluated in this article, or claim that may be made by its manufacturer, is not guaranteed or endorsed by the publisher.

Copyright: © 2023 by the authors. This is a fully open-access article distributed under the terms of the Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International (CC BY-NC-ND 4.0).